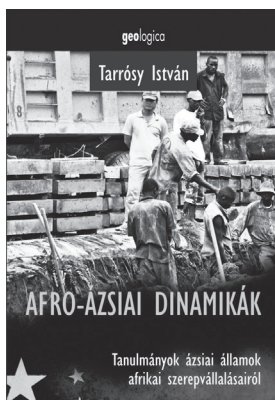

AFRO-ÁZSIAI KAPCSOLATOK ÉS A 21. SZÁZAD GEOPOLITIKAI REALITÁSA

OLTEAN SÁNDOR

A szerző afro-ázsiai dinamikákról írt könyvében a nemzetközi rendszeren belül az afrikai politikai-gazdasági-társadalmi háromszög megértéséhez nyújt segítséget az olvasók számára, Ázsia egyes országaival meglévő és a kontinensközi viszonyok ismertetésén keresztül. Az előzetesen kiválasztott közönségét főként a kutatók, az oktatók és a felsőoktatási hallgatók jelentik. A nyolc fejezetet felölelő szakkönyv maradéktalanul eléri az előzetes célkitűzését, azáltal, hogy egy koherens és komplex képet ad az afro-ázsiai kereskedelmi, gazdasági és politikai kapcsolatokról, beágyazva azt a 21. század nemzetközi és geopolitikai realitásába, valamint a többpólusú világrendszerrel alkotott elképzelésekbe. A mű alapkérdését úgy is meg lehetne fogalmazni, hogy a felemelkedő Ázsia – és azon belül leginkább Dél-, és Dél-Kelet-Ázsia – a nyilvánvalóan geostratégiai fontosságot jelentő nyersanyagok kiaknázása mellett szolgálhat-e tanulságokkal Földünk második legnagyobb kontinense és annak lakói számára. A fejlődési modelljük afrikai adaptálása meghozhatja-e az Afrikával foglalkozó szakirodalomban sokszor említett önerőre támaszkodó organikus növekedést, amely valóban a remény és lehetőségek kontinensévé teheti a bipoláris vetélkedés elmúltával az elhagyott földrészként jellemzett Afrikát. A könyv idősíkját tekintve a 90-es éveket követő posztbipoláris nemzetközi rendszerre és az abban végbemenő dinamikus változásokra koncentrál, a történeti visszatekintéseket sem mellőzve – azon esetekben amikor azok kellő magyarázó erővel bírnak. Tarrósy István az afrikanisztika kutatójaként kinyilvánítottan újító, együttérzően elemző szemlélettel közelíti meg Afrikára, és főként a Szubszaharai Afrikára koncentráló vizsgálatát. Kutatói alázatát mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a vizsgált térségekben, Afrika és Ázsia egyes országaiban is számos terepmunkán vett részt, kiszakadva a hagyományos karosszék-tudós vizsgálati perspektívájából, gyakorlati tapasztalatokkal és szakértőkkel készített interjúkkal bővített ismeretanyagot kínálva ezáltal az ilyen jellegű tájékozottságra vágyóknak.

Az *első fejezetben* bevezetésként a globális rendszer fizikájáról kaphatunk képet, olyan elméleti szaktudományi megalapozással aláhúzva az érvrendszert, mint a burtoni világtársadalom koncepció, a wallersteini világrendszer-elmélet vagy éppen a Nye-féle okos erő koncepciója. A szerző a fokozódó globalizációt szemléltetve ismerteti a Dél-Dél együttműködés új dinamikájának sajátosságait. Ebben a kontextusban maradva leírja, hogy annak ellenére, hogy az állam szerepe

Tarrósy István

Afro-ázsiai dinamikák

Tanulmányok ázsiai államok afrikai szerepvállalásairól

Publikon Kiadó, Pécs, 2016

megmarad, a globális hatalmi dinamikák jelentős változáson esnek át, többek között a multinacionális vállalatok és a nem állami szereplők súlyának növekedése miatt. Rávilágít a mélyülő egyenlőtlenségekre és a hálózati társadalom térnyerésére is. Ismerteti Hans Morgenthau realizmusának sajátosságait, Francis Fukuyama civilizációk összecsapására vonatkozó elképzeléseit, illetve a Zbigniew Brzezinski nagy sakktablájával kapcsolatos kritikai észrevételeket. Kína alternatív erőcentrum szerepének sajátosságait is elénk tárva, szembehelyezi a pekingi konszenzust a washingtoni konszenzussal az afrikai terepre mozgatva azt. Leírja, hogy Kína, mint újrafelemelkedő hatalom térségbeli szerepe a mainstream kutatási témák közé tartozik. Megfogalmazza, hogy a pekingi ajánlat a bretton-woodszi intézményrendszerrel szembeni hatékony és életképesnek ígérkező alternatív világkép lehet. Láttatja, hogy Kína mellett szinte mindegyik feltörekvő hatalom figyel Afrikára, arra a kontinensre, amelyen a világ legtöbb szegény országa található. A jelenséget a következőképpen foglalja össze: „...kétség sem férhet hozzá, hogy egy újfajta lendület érkezik a nemzetközi rendszer félperifériáinak feltörekvő országaiból.” (49. oldal). Felsejlik a remény a fejlődést tekintve, azáltal, hogy a befektetési kedv töretlenül növekedett az általa vizsgált időszakban, és ebben éppen az ázsiai zászlóshajó nemzetek törnek az élre, a befektetéseikkel és az infrastrukturális projektekkal adnak tehát lendületet a remény táplálásához.

A *második fejezet* az India és Afrika közötti kapcsolatokról szól. A feltörekvő India számára számos történelmi szállal, többek között bevándorló családok révén kötődik a kontinenshez. A betelepülők földrajzilag Kelet-Afrikára koncentráltak, a kereskedelemhez köthető kapcsolatot építve tehát ki az indiai bevándorlók által. Együttműködésüket áthatják a Bandungi nyilatkozatban lefektetett elvek és az El Nem Kötelezettek Mozgalmának szellemisége, sarokkövet jelentve a térségek közötti kapcsolatnak. A Föld második legnépesebb országa az indiai modell terjesztésére törekszik Afrikában, amelyben a hosszútávú érdekek jelennek meg hangsúlyosabban. A Globális Dél részeként komolyan veszi a déli együttműködés lehetőségét, ugyanakkor Singh indiai miniszterelnök 2006-os nyilatkozata sokat elárul arról, hogy az Afrikában jelenlévő más hatalmakhoz képest a kapcsolat

fejlesztésére bőven van tér. *„Ha megnézem őket, elgondolkodom azon, vajon kihasználjuk-e mindazt, ami bennünk lehetőségként rejtezik.”* (70. oldal). Mindezek ellenére elmondható, hogy az afro-indiai politikai, gazdasági és diplomáciai kapcsolatok iránya megfelelő.

A *harmadik fejezet* az Afrika és Kína közötti kapcsolatokat elemzi. Kína külpolitikai stratégiájában hangsúlyosabban jelenik meg Afrika és ennek az Új Selyemút kezdeményezésben és érvényt ad. A Bandungi Nyilatkozat elvei és „Bandung szelleme” ebben a relációban is megjelenik. Kína vezető szerepe és bővülő külpolitikai, kereskedelmi és geoökonómiai mozgásterének ellenére erős, hogy a kontinensen későn érkezőnek számít. A vonzerejét a fejlesztésben és a segítyezésben az adja, hogy a folyósításokat nem köti gazdaságpolitikai kondíciókhoz, miközben egy egységes és pragmatikus Afrika politikával rendelkezik. Elvárásai azonban kiterjednek az „egy Kína elv” partner általi elismerésére. Célja a racionális erőforrás kiaknázás, de infrastruktúra projektjeivel elkerülhetetlenül is függőséget alakít ki. Az erőforrások kiaknázása egyfajta kényszer is, amit a szerző a következőképpen ír le: *„Növekedésének fenntartásához elementáris szüksége van nyersanyagokra, mégpedig többségében olyanokra, amelyeket az afrikai kontinens nagy mennyiségben rejt magában.”* (73. oldal). Vészterhes is lehet, hogy a kapcsolatrendszer egyszerre jellemzi a stratégiai partner, a gazdasági versenytárs, és az új gyarmatosító képe. Kína Afrika politikájának sikerét azonban jól jelzi, hogy mára a Középső Birodalom az afrikai országok zöme számára az elsősorú kereskedelmi-befektetési és fejlesztési partner.

A *negyedik fejezet* az Afrikába irányuló és az onnan Kínába ágazó migrációs trendeket, azok mögötti motivációkat vizsgálja. A szerző szerint az afro-kínai és kínai-afrikai migrációs folyamatok esetén egy összetett folyamatgyűttestről lehet beszélni, hozzáátve azt, hogy Afrika a közhiedelemmel ellentétben nem vesz részt kiemelten a nemzetközi vándorlásban. Ezzel szemben az Afrikába vándorló kínai bevándorlók emelkedő száma figyelhető meg, amely főként az üzleti lehetőségek miatt intenzív.

Az *ötödik fejezet* az indonéz-afrikai kapcsolatokat vizsgálja. A kapcsolat egyik sarokköve az El Nem Kötelezettek Mozgalma és ezáltal az egykori tömbön kívüliek klubja. Indonézia Afrika politikáját az Új Ázsia-Afrika Stratégiai Partnerség keretein belül irányítja, az egyre növekvő kereskedelmi forgalom elérése érdekében. Az ország a sikeres térségbeli politikáján keresztül a geopolitikai kulcsszerepének megerősödését várja el az afrikai kontinensen, emellett pedig a nem olaj és nem földgáz termékeinek piacot jelentő és a növekvő piaccal rendelkező földrészen még jobban szeretné megvetni a lábát. A szerző ismerteti, hogy Indonézia kezdeti befektetései Nyugat-Afrikára koncentráltak. Bár deficitese a kereskedelmi mérlege, reménykedik erőfeszítéseinek későbbi sikeres megtérülésében.

A *hatodik fejezet* Japán afrikai szerepvállalását mutatja be. Japán afrikai fejlesztéseinek vezérfonala a Tokiói Nemzetközi Fejlesztési Konferencia (TICAD), mint mintát mutató fejlesztési kezdeményezés. A szerző a fejlesztés feltételeit és célkitűzéseit összefoglalva a következőket írja: „...*egyre inkább az általa finanszírozott projektek fenntartásának (maintenance) megfelelő utánkövetését és az ehhez szükséges mechanizmus kialakítását, illetve humán és pénzügyi erőforrások biztosítását tartja kívánatosnak.*” (140. oldal). Japán egy megbecsült partnere az afrikai országoknak, azáltal, hogy újító jellegű és fenntartható fejlesztési projekteket eszközöl, amelyeket reálpolitikai megfontolások vezérelnek. Emellett Japán az emberi biztonságra koncentrált segélyezése során, olyan elemekre ezen belül, mint a környezeti instabilitás, szegénység és az éhínség. Kapcsolatát úgy építi, hogy figyel a történelmi örökségre és bandungi szellemiségre. Mindezek mellett azonban látni kell, hogy a japán gazdaságdiplomácia célkeresztjében is persze erőteljesen megjelennek a természeti erőforrások.

A *hetedik fejezet* a fejlődés afrikai perspektívájának felvázolásához a Moïsi-féle érzelmek geopolitikai térképét hívja segítségül a szerző. Ezen a térképen Afrikában újra megjelent a remény, amelynek okait többek között az új politikai vezetők generációjában, a nők növekvő fontosságában, a stabilabb gazdasági növekedésben látja. Afrika felemelkedéséhez szükséges szerinte a nyersanyagok megfelelő kiaknázására, a humán erőforrás fejlesztésére és a hosszútávú stratégiai gondolkodásra. A geopolitikai kihívások megfelelő kezelése elvezethet egyfajta minőségi fejlődési úthoz Afrika esetén. A szerző ismerteti az Afrika szerte jelentősebb nyersanyaglelőhelyek és az országok sorrendjét az adott természeti kincs vonatkozásában, – ezek ismertetése azért is fontos, mert ezek azok a tényezők, amelyek felhelyezték

A szerző szerint az afro-kínai és kínai-afrikai migrációs folyamatok esetén egy összetett folyamatgyűttestről lehet beszélni, hozzá-téve azt, hogy Afrika a közhiedelemmel ellentétben nem vesz részt kiemelten a nemzetközi vándorlásban.

Afrikát a nemzetközi és ázsiai befektetők geopolitikai térképére. Emellett rávilágít, hogy a befektető államok által nem teljesen önzetlenül kiépülő infrastruktúra hasznát a helyi lakosság is élvezheti, a belső piacok és a szállítás, valamint a közlekedés fejlesztésén keresztül. Ezt követően a humán erőforrás fejlettsége kerül bemutatásra, mint egy újabb kiemelendő fontosságú geopolitikai tényező. A szerző meglátása szerint az afrikai felsőoktatás perspektíváinak tárgyalása során a mennyiségi és minőségi oldalon is javítani szükséges. Az oktatást tekintve kedvező folyamat, hogy többen járnak ma iskolába a kontinensen, ugyanakkor sajnálatos, hogy Szentes Tamás idézet 1963-as megállapítása változatlanul érvényes. „*Nemcsak az iskola kevés Kelet-Afrikában, de kevés a tanár és a tanító is*” (180. oldal). Reményt ad azonban, hogy az afrikai középosztály egyre erősödik, a későbbiekben szerepet játszva a felemelkedésben.

A záró *nyolcadik fejezet* a Szubszaharai Afrika lélekfelfogását, hitvilágát mutatja be. Ahogy a szerző ezt helyesen leírja „*A Föld nyelvi valóságát és kulturális hagyatékát tekintve is legsokszínűbb kontinenséről lehet beszélni*” (189. oldal). A sokszínűség megértésére azért van szükség, mert az afrikai mindennapokat áthatják a hiedelmek és a hitvilág. Példákat mutat be a hiedelemvilág sokszínűségére, rávilágít olyan vallási sajátosságokra, mint például arra, hogy a hagyományos afrikai hitvilág egyszerre politeista és monoteista és hogy az írásos szent könyvek helyett a szájhagyományok útját öröklődik az ősök tiszteletét központba helyező hagyomány.

Összefoglalva a 239 oldalas szakkönyv rávilágít az Afrikával foglalkozó szakirodalomban gyakran elemzett függőségi viszonyok és Afrika változatlan nyersanyagfüggőségére. A térséggel intenzív politikai, diplomáciai és gazdasági kapcsolatot ápoló feltörekvő ázsiai hatalmak számára a fejlesztési szándék és a nyersanyagok, – többek között a ritka földfémek, a nyersolaj és földgáz – megszerzésére irányuló nemzeti szándék egyszerre van jelen. Az ázsiai fejlesztési modellek tehát egyre hangsúlyosabban jelennek meg Afrikában, amelyek háromszög együttműködések is egyre inkább magukba foglalnak. A kontinensközi kapcsolatra, – mint a nemzetközi kapcsolatok esetén egyre több relációban – az együttműködés és a versengés keverékeként lehet beszélni. Levonható az a következtetés, hogy a felemelkedő hatalmak minden valószínűség szerint kulcsszerepet játszanak majd az Afrikai fejlődésben, ebben az elsőszámú motiváció az új és felemelkedő hatalmak esetén nem meglepő módon az, hogy részesedni akarnak a természeti erőforrásokból. Mindez sajnálatos módon mélyülő egyenlőtlenséggel és aszimmetrikus interdependenciával jár együtt. A könyvben említett országok mindegyike nagyobb befolyást igyekszik szerezni az afrikai térségben. A tárgyalt bilaterális, trilaterális és multilaterális együttműködések esetén pozitívum, hogy majdnem kivétel nélkül építenek az El Nem Kötelezettek Mozgalmára, mint történelmi örökségre, Bandung szellemére és pragmatikusan közelítik meg az együttműködésüket a „fekete kontinenssel”. Mindezek mellett továbbra is nagy feladat az egyes országok gazdaságának diverzifikálása tekintve, hogy Afrika, mint a világ egyik gyorsan fejlődő régiója, a nyersanyagexport tekintetében továbbra is szélsőségesen kiszolgáltatottnak számít. ☀

Tarrósy István
AFRO-ÁZSIAI DINAMIKÁK

A kötet a nemzetközi és geopolitikai stúdiumok számára hiánypótló műként a 21. század globális rendszerét egyre jelentősebben átjáró, azt meghatározó afro-ázsiai kapcsolatokkal, az afro-ázsiai interkontinentális tér szereplői által keltett dinamikákkal foglalkozik. Az egyes fejezetek az alapvető történelmi áttekintések után a mindennapokban tetten érhető geopolitikai valóságokat elemzik, könnyen fogyasztható módon.

A gondolatmenet homlokterében Kína, India, Indonézia és Japán, valamint további ázsiai szereplők globális térben elfoglalt pozícióinak ismertetése és az általuk, egymás között különböző formát öltő „új regionalizmus” paradigmájának bemutatása, valamint az új dinamikák által keltett hatalmi kihívások – főként az USA és az EU számára – felvázolása állnak. Az érvelés során a szerző kitérített figyelmet szentel az afrikai kontinensnek, ugyanis meglátása szerint az „új dinamikák” egyik fő terepe a szubszaharai térség.

A kötetben részben a szerző által hazai és külföldi tudományos folyóiratokban közölt elsőszerzős tanulmányok, illetve azok átdolgozott változatai, részben újonnan megírt fejezetek fűződnek koherens irodalomká. A könyv a széles olvasóközönség érdeklődésére tarthat számot, segítséget nyújtva a nemzetközi rendszer változásainak jobb megértéséhez.